

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. VI. Iuuentuti præficiendos esse probos, & doctos Magistros.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](#)

multiplici arte seruanda est. Sed in moribus difficilis est receptus; malum nascens inhibendum est, alio-
qui in immensam crescit magnitudinem. Tò παραχέ-
ινον ἡδονὴ χαράν τε δεσμωτερά. Consuetudo multi-
temporis difficilime tollitur. Facilius dissipatur, quam
reficitur, quod inucteratum est.

*Malorum initia sunt extinguen- Nascentem exflingue flammat,
Ne sera redeant post auct apericula cura.*

*extinguen- Iumentorum contumaciam, sternacitatem, ni-
da. etationem, succussionem emendant in pullis equi-
fones, & tu vitia adolescentiae negliges? Præsertim
cum vnum, vnius vitium, Rem publicam magno de-
trimento possit afficere? In corporibus agris, nihili
nociturum medici relinquent. Tibi mentium ægri-
tudines curandæ sunt.*

C A P V T VI.

Iuuentuti præficiendos esse probos, & doctos
Magistros.

Post men- §. I. **S** EPTIMO anno ad magistrum puer deduce-
ses 2. **v**erba **T**ur; seria enim iam, sed pro atate tamen aget;
formare so- **M**atris, & nutricum verba per menses viginti, & unum
lent. **a**udiuit, & imaginatus est, deinde sonus eius, in ver-
ba prorupit. Interea vixit ad annum septimum ex v-

Ratio expedita, qua paruuli magnatum varias linquas addiscant. su fuerit, non vernacularum modo linguam illum audire, sed latinam quoque, quam forte magna parte, affuetudine condicet. Miror vero cur magnates, & principes, si intra septennium onerare liberorum ingenia discendi cura nolunt, non attribuant aliquos ministros qui tempore latine loquantur, seque interrogent, & eadem nunc Germanice, nunc Latine, effterant, aliquando paruulum consulant, eaque, qua

Germani principes ipsum nocte conitare ex eo querant, ut laude ad confidenda excitent. Olim sane latinam linguam sine Grammatica didicere.

anno septi-
mo magi-
stro filios
tradunt. Verum nunc de preceptoribus & magistris agen-
dum, quos anno septimo Aristoteles, Plutarchus
atque alii duendos iudicant: Etiam Bulla aurea Ca-
roli quarti. Tit. 26. *Cum sacri Romani Celsitudo impe-
rii, diversarum Nationum, morib[us], vita, & idiomate distin-
ctarum, leges habeat, & gubernacula moderari, dignum est, &
cunctorum sapientum iudicio censemur expediens, quod Electo-
res Principes, ipsius Imperii columnae, & latera, duer[or]um
idiomatum, & linguarum differentiarum insfruantur, ut plures
intelligent, & intelligantur a pluribus, qui plurimum ne-
cessitatibus relevandis, Cesare sublimitati absunt, in par-
tem sollicitudinis constituti. Quapropter statuimus, ut illus-
trium Principum, puta, Regis Bohemiae, Comitis Palatinii, Du-
cis Saxoniae, & Marchionis Brandenburgensis, Electorum si-
lii, vel heredes, & successores, cum verisimiliter Teutonicum
idioma, sibi naturaliter inditum, scire praesumantur, & ab in-
fantiad idicisse, incipiendo a septimo etatis sua anno, in Ger-
manica, Italia, & Scocia linguis insfruantur, ita quod in-
fra 14. etatis annum, existant in talibus, iuxta datam sibi a
Deo gratiam, eruditii, cum illud non solum vtile, immo ex causis
premissis summe necessariorum habeatur, eo quod illae lingue vt
plurimum ad vsum, & utilitatem sacri Imperii, frequentari
sint solita, & in his ardua ipsius imperii negotia ventilen-
tur.*

Hunc autem proficiendi modum in premisiss possumus obseruandum, ut relinquantur optioni parentum in filios, si quos habuerint, seu proximos, quos in principatibus sibi credunt verisimiliter successuros, eoque ad loca dirigant, in quibus de huiusmodi posse intingi edoceri, vel in propriis domiis vel pedagogos instructores, & pueros consocios, in his peritos, eis adiungant, quorum conuersatione pariter, & doctrina, in linguis ipsiis valeant erudiri.

§. 2. Prima igitur cura Republicæ sit, ut idonei Magistri, ac præceptores, non modo ad principum, magnatum filios erudiendos, sed priuatorum quoque sobolem instruendam delegantur. Nec modo de studiis literarum sermonem facio, sed de omni artium genere. Quamuis enim non par vbiique, est tamen magnum, si quis hic erret, periculum. Ego felicissimam Rempublicam arbitror, cui boni præceptores contigere. Multo enim præstantius est, bene institui, quam feliciter nasci. In magistrorum enim mores, fere migrant adolescentum ingenia. Magni refert cuius se fidei, peritia, & diligentia committat, qui per vastos oceanianfractus, Indias petit. Neque fatis eff nauem esse validam, commeatusque & armamentis instructam, sed naturam esse oportet etiam gnarum regionis, & periculorum: multo maior cura domi est omnibus necessaria, ne ad metas impingat improvidæ flexus atatus.

Magistros itaque generatim accipio, sive à monendo, sive à mōstardo dicti sint; sive potius, quod quibus præsunt, curam debeat. Iuris consulti omnium disciplinarum præceptores appellant magistros. Leg. quibus præcipua, 57. de verb. signif. Itaque sunt magistri societatum, collegiorum, vicorum, augurum, officiorum, facrorum scriniorum, populi, equitum, morum. Nos de artium magistris loquimur, & morum; eruditio nis enim, & virtutum esse doctores debent. Cenorum magna fuit dignitas, & sine appellatione iurisdictio. Censere facultates, notare ciuem ignominia, mouere senatu, adimere equum, disciplina præesse. Hoc postremum in magistros præcipue artium liberalium conuenit, nisi quod soli iuuentuti præsent: interim Quirites adornant, ut censuram ferre queant.

§. 3. Magistratus igitur in primis de idoneis scientiarum, & artium liberalium professoribus prospicit. Hoc namque esse munus ipsius magistratus ratio docet. Cum enim Reipublica seminarii sit iuentus, cum ex illis paucos post annos ciues, senatores, principesque futuri sint, adhibenda cura est, ne illis corruptis, tota Respublica detrimentum patiatur. Deinde exempla hoc ipsum docent. Doctores legis à Mose, ab Arone, à Iosaphat, aliis constituti sunt. Major semper cura fuit, in Christi Ecclesia constitutorum magistrorum. Principes enim, & summus Pontifex, velut totius religionis caput, Scholas instituerunt. Carolus magnus sane lib. 2. capitulat. cap. 5. Schola sane, inquit, ad filios & ministros instruendos, vel edocendos, sicut nobis præterito tempore ad Attinacium promisisti, & vobis iurinximus, in congruis locis, rbi needum perfectum est, ad multorum utilitatem, & profectum, à vobis ordinari non neglegantur.

Ne vero principibus, vel populo, quorundam callicitas imponeret, Concilium Tridentinum Sess. 5. cap. 1. de reform. Episcopos voluit esse censores, & approbatores doctorum. In Gymnasio etiam publicis, inquit, vbi tam honorifica, & ceterorum omnium (quam Theologie) maxime necessaria lectio, hæc tamen instituta non fuerit: religiosissimorum principum, ac rerum publicarum pietate, & charitate, ad Catholicæ fidei defensionem, & incrementum, sanae doctrine conservationem, & propagationem instituatur, & vbi instituta fore, & negligeretur, reficiatur.

Et ne sub specie pretatis, impietas disseminetur, statuit eadem sancta Synodus, neminem ad huiusmodi lectionis officium, tam publice, quam priuatim, admittendum esse, quin prius ab Episcopis loci, de vita, & moribus, & scientia examinatus, & probatus non fuerit: quod tamen de lectoribus in claustris, non intelligatur. Concessa hec approbandi, & examinandi facultas, Episcopis, magistris praeponendos, seminariorum diocesorum institutis, & instituenda.

Tanti

Tanti itaq; Synodus Oecumenica eam rem fecit, vt Episcopis, examinandorum professorum curam demandarit: Omnino enim, ex iuuentutis institutio-
ne, ſalua ciuitatis penderat.

§. 4. Non ignorarunt id Elamitæ, ſeu Perſe ve-
teres, itaque iuuentuti principes ipſos præpoſuere. Xenoph. l. Pæd. ita narrat. Prima hi legibus cura, à bono publico videtur initium ſumere. Haud enim incipiunt icidem, vt alia plurimæ ciuitates quo parentibus permittentes, pro voluntate filios educare, & etate prouæcitoribus, pro arbitrio vi-
tam agere, eis iubent ne furentur, ne rapiant, ne in alienas ades ingrediantur vi, ne iniuste percutiant quemquam, ne adulterum patrent, ne principis imperium derrecent: reliqua que huiusmodi eodem pacto. Quod si quid horum transgressus qui fuerit, ponam in eum ſtatuerunt. At Perſarum leges an-
ticipantes, maxime curant, ne initio tales sint ciues, vt cuiusquam, vel improbitatis, vel turpitudinis deſiderio capiantur.
Curant autem hoc pacto. Eſt illis forum quod vocatur libe-
rum: vbi & regia, & alia ſunt palatia. Hinc & venalia, &
circumforanei, & horum clamores, atque impie, in aliud locum reieciſtunt, ne horum turba, compoſiti eorum moribus, qui inſtitutione adepti ſunt, miſeatur. Eſt autem forum circa palatia, diſtributum in partes quatuor, quarum una eſt puerorum, altera puberum, tercia virorum qui perfectam etatem agunt, quarta vero eorum qui ſunt emeriti. Legeque horum ſinguli adiunt locis ſuis pueri, quum primum illuxerit, & eodem modo perfecta etatis viri: eniores vero, quum per oculum cuique licuerit, exceptis conſtituti diebus, quibus adſint neceſſe eſt. At adolescentes cubant etiam in palatia cum gym-
nicis armis: exceptis maritis, qui ne requiruntur quidem, niſi anteā iuſti addeſſe fuerint. At neque honestum ducitur ſequi ab-
eſſe. Et præſunt cuique harum partium duodecim principes, nam in duodecim tribus Perſe diſtributi ſunt. Ii vero pueris præſunt, qui ſelecti ex senioribus, eos videantur reddiri, quam optimos. Adolescens aurem, ex abſolute etatis viris illi, qui per quam optimos eos exiſtimentur effeſtū. At ipſis abſolute etatis viris ſunt prefecti, quorum illi inſtitutione cen-
ſantur: qua conſtituta ſunt, & a magiſtri, ut maximo impera-
ta maxime preſtituri. Elecți autem ſunt præſides seniorum: qui præſunt, quo bi quoque ſuſtigantur officio. Que autem cuique etati imperantur faciunda, enarrabitur, quo dilucidis fiant, diligenter iam adhibeant ut ciues ſint, quam optimi. Pueri igitur ventitanes ad ſcholas, iuſtitie diſcendaſt operam, aiuntque ita illos huic rei ſtudere, quemadmodum apud nos, qui cunct ad literas perdiſcendas. Eorum autem magiſtri, magna diue partem conſumunt, in corum diſceptationibz iudi-
candis. Habent enim pueri quoque inter ſe, quemadmodum virtus, accuſationes & de ſarto, & de rapina, & de vi, & de fraude, & de maledictu, & de aliis criminibus, ut & par-
eſt.

§. 5. Dicebantur magiſtri iuſtitiae, ad quorum ades, cuius integrum erat, liberos mittere. Non diſſimilis erat ratio, apud Lacedæmonios, ſed illi vnicum ferre meditabantur, nempe ut bellicosos efficerent. Iam exculco orbe, omnium artuum magiſtri habendi ſunt. Quales ergo magiſtri conſtituendi ſunt? Re-
ſpondeo doctos, & probos. Ad doctrinam refeſo: Non modo ſcientiam, ſed etiam docendi, interpre-
tandique dexteritatem. Sit ergo artium liberalium doctoſt. Vir eruditus, dexter, facundus, diſſerendi artiſtex, honestæ vita, ſobrius, ſeuerus, comis, vitorum oſor, & alienaſ ſalutis amator, denique qui alieno conſilio libenter utatur.

Leges Theodosianæ, & Valentinianæ in illis quos comitiana dignantur hæc reuirunt: Cod. 12. tit. 15. Grammaticos tam Grecos, quam Latinos, ſophijſtas, & iuriſperitos, in hac regia vrbe profeſionem ſuam exercentes, & interſtatutos conſumeratos, ſi laudabilem in ſe probis moribus vitam eſſe monſtrauerint, ſi docendi peritiam, facundiam di-
ſendi, interpretandi ſubtilitatem, copiamque diſſerendi ſe ha-
bere pateſcerint, & ceteru ampliſſimo iudicante digni fuerint, ſitum ad viginti annos obſervatione uigi, ac ſedulo

Perſarum
publica eſt
inſtitutio.

Magistro
eruditæ vir-
tus eſt nece-
ſaria.

Magiſtri
comitua
dignitas le-
giſbus datur

docendi labore peruenient: placuit honorari, & hi qui ſunt ex vicaria dignitate, connumerari.

§. 6. Primo igitur requirit, vt laudabilem in ſe probis moribus vitam demonſtrent. Id quod olim diſſicilimum fuſt. Antoninus Commodo ſuo, qua-
tuordecim doctores ex toto Romano orbe ſelegit, ex illis initio mox quinque remouit, leuitate morum offenſus. Nouem, non tamen ſine ſuo dolore, reti-
nuit. Quod ſi nobiles regum præceptores intuea-
mur, vix ullum non improbifſimum videre licebit. Cyri magiſter Pythagoras fuſile dicitur, a quo ferociam hauiſit, Heracliti, Menandri, Xenocratii, Aristoteles, Chilonis, Palæmonis, aliorumque qui magnorum principum magiſtri fuere omitti ſcelera, quemadmodum & aliorum, quorum vitam improbam, libidinofamque Laertius nobis deſcribit: Fatetur Seneca Philoſophos non ſecundum virtutem vi-
xiſſe.

Ipſe Plutarchus dubitat ſed iuſtissima flagitia dama-
re, vbi conſiderat Socratem, Platонem, Xenophonem, ^{philosopho-}
Æſchinem, Ceberem totum virorum illorum ^{rum exces-}
Chorum, ſi tis ἀρίστας ἐδοκιμάντες ἦσαν. Καὶ πάντας τούτους
γέγοντιſſi. Grauiſſimiſſi igitur, turpiſſimiſſi peccatis auſtoritatem dederunt. Sed posteriora tempora vi-
deamus. Plotini Schola Christianis temporibus flo-
ruit, habuitque diſcipulos multos acutiflmos, & fo-
lertiſſimos viros. Sed aliqui eorum, magiſcarum ar-
tium curioſitate, deputati ſunt. Auguſtin. Ep. 56. Ipſe Plotinus, ipſe Olympius magiæ deditus fuſt, vt conſtat ex Porphyrio, aucta eorum reſcenſente, qui & ipſe veneficus fuſt. Quod ſi pleraque examinemus, ferre omnes Philoſophos, hoc eſt, doctores orbis an-
tiq; ſtuiſſe magoſtoria docebunt.

§. 7. Ego quoque ſuperiore ſeculo, cum reflo-
reſerent bona litera in Italia, Gallia, Germania, in-
gentem morum ruinam impendiffi orbi Christiano
exiſtimo, homines enim cum totis te literis, antiqui-
tati, poētis, virtutibus, vitiisque cognoscendi dedi-
diſſent, in grauiſſa ſcelera prolapsi ſunt: viſque adeo,

vt ad atheum quoque, & reprobae mentis facino-
ra reperientur. Doletum, Politianum, cetera mon-
ſtra vidit iuuentus, ſecuti deince Beza, ac tota illa fe-
reſiſtacis, qua libidine animos adolescentium laba-
factatos, in hæreſes frangerent. Famam eruditioſis,
& eloquentia habuerunt, ſed vitiis ſeſe infamarunt.
Nam veteres auctores, vt erant impuri, prelegebant,
& verſiculis inhoneſtis, iuuentutem corrumpe-
bant.

Querendis igitur, vt reſt Plutarchus monet, liberis Magiſtri, quorum & inculpati ſit vita, & mores iuſtæ reprebenſioſi non obnoxii, & qui peritiae ſint minime vulgaris. Fons enim, & radix virtutis, atque honestatis vita, eſt inſtitutio proba. Vtque agricola ſtripedamenta apponunt: ſic probi magiſtri, accuratis preceptis, admonitionibusque adolescentes ſuſfulciant, vt mores recti inde germinent. Nunc vero etiam Nemo re-
deffauit, in contumeliam quorundam parentum, qui priu-
mero magiſtri vullum fecerint periculum, ignoratione ſrum ſibi
quam futuri magiſtri ſuſum fecerint periculum, ignoratione ſrum ſibi
ali quando, aut etiam imperitia decepti, non ſpectatis, adeoque legat.
etiam male nota hominibus filios ſuſos committunt.

Optime Theodoſius cum Arſenium præcepto-
rem diſcipulis dediſſet. Filii ſi tales ſe pribitari eſſent, vt utam vi-
mores, vitamque ſuam ad diſcipulinam, & leges Dei compone-
rent, propenſum & ſe ait fore, vt eis imperium in manu tra-
mit, ad ciuium, & ſubditorum commodum, & vilitatem ac-
commodatum: ſin minus, conducilius eis eſſe dixit, vt ſic pri-
uati vitam exigerent, quam doctriña nulla, cum periculo im-
perarent.

Mihi vero idcirco in erudienda iuuentute, ab-
errata ſevidentur, quod finem ad quem inſtituen-
di erant, non haberent ante oculos propositum,
qui eſt falſus diſcipulorum, & ex ſalute, gloria
D. E. I.

In paucis
multa ſunt
virtutes id-
eo pauci o-
ptimi ma-
gistrorum.

Principum
veterum in
ſuſcipiendo
magiſtris
infelicitas.

Antiqui
philosophi
magna pa-
te magi
fuerunt.

Societas Iesu iuuentutis institutio rem vriter suscepit.

§. 8. Societas Iesu v magno conatu, & testante mundo, ingentis fructu, ex instituto, Scholarum cura, & iuuentutis suscepit. Conatum eius sincerum Deus adiuuat: quia ad solius Dei gloriam, prouinciam tam difficultem aggreditur.

Conatum ostendunt constitutiones p. 4. cap. 12.

Cum societatis atque studiorum scopus sit, proximos ad cognitionem, & amorem Dei, & salutem suarum animarum iuare, cumque ad eum finem medium magis proprium sit facultas Theologiae; in hac potissimum Societatis iuuentutates incumbunt, ac diligenter per idoneos admodum Praeceptores, que ad Scholasticam doctrinam, & sacras scripturas pertinent, ac etiam positiva, que ad hunc finem nobis prefixum conueniunt (non attinendo tamen eam partem Canonum, quae foro contentiose inseruit) pertractabunt. Et quia tam doctrina Theologie, quam eius usus exigit (his praesertim temporibus) litterarum humaniorum, & Latinae, ac Graecae, & Hebraicae lingue cognitionem, harum etiam idonei professores, & quidem iuslo numero constituentur. Aliarum præterea Linguarum, qualis est, Chaldaica, Arabica, & Indica, ubi necessaria, vel utiles ad dictum finem viderentur, habita regionum diuersarum, & causarum, que ad eas docendum monent, ratione possent Praeceptores confitari.

Siceriam quoniam Artes, vel Scientia naturales ingenia disponunt ad Theologiam, & ad perfectam cognitionem, & usum illius iuuentutis, & per se ipsas ad eundem finem iuuant; qua diligentia pars est & per eruditos praecptores, in omnibus sincere honorem, & gloriam Dei querendo tractantur.

Medicina, & Legum studium, ut à nostro Instituto magis remotum, in iuuentutibus Societatis, vel non tractabitur, vel saltem ipsa Societas per se id oneris non sascipiet.

Prima cura est solidarum virtutum, aliter eruditionis. Eadem habet Reg. I. Provinciale ratione studiorum, & prima Rectoris. Cum ideo Collegia, & iuuentutates Societas amplectatur, ut in his nostris commode possint, & doctrina, caterisque rebus, que ad adiuuandas animas conseruant, instruunt; & que didicerint ipsi, communicare cum proximiis: post religiosarum, & solidarum virtutum curam, qua precipua esse debet, in illud maxime incubat, ut finem hunc, quem in Gymnasio admittendi Societas sibi proposuit, Deo iuante consequatur.

§. 9. Denique omnium praceptorum. Reg. I. Feratur praceptoris pecularis intentio, tum in lectionibus, cum se occasio obtulerit, sum extra eas ad Auditores suos, ad obsequium & amorem Dei, ac virutum, quibus ei placere oportet, mouendos, & ut omnia sua studia, ad hunc finem referant.

Bonis conatus quo modo Deus benedixit.

Huc finem an confecta sit, mecum non est pluribus probare, hoc scio, omnibus locis plurimos insigni pietate in politia, Ecclesia, monasteriisque floruisse, atque etiamnum florere, qui sicut in virtute, & eruditione profectum societati debent. Nec audiendi, quos vel nostrarum rerum ignoratio, vel alienior animus sine consideratione rapit, in accusacionem vitium laborum. Testimonium habemus ab aduersis castris; Nullum genus hominum acerbius oderunt, cuiuscunque sectæ ministri, quam eos qui in societate versantur, quod per eos iuuentutem, ac proinde Rempublicam, in vera religione erudiri, ac firmari indignatissime ferunt. Ego cum cursum mundi contemplor, veteraque, ac noua comparo; vnum esse ex summis iudicio beneficis, que hoc tempore senescenti, deliranti mundo Deus contulit; Societatem Iesu v. Nemo maligne verba mea interpretetur, Deo beneficia gratus memoro, illi totum acceptum fero. De adolecentum bono loquor. Si enim illa literarum docendarum ratio, quam homines lasciva pagina, & mente lasciviore institerant, in orbe Christiano perseuerasset, iam dudum iuuentutem corrupissent; quæ quid in Plauto scurrile, in Terentio lubricum, in Martiali obscenum, in Ouidio tenetum, in Tibullo fractum, in Propertio igneum fuit, id facundi vitiorum Magistrorum, innocentibus animis, ante annos etiam, sensimque nequitiarum, infilla-

Sectarii societatem ob iuuentutis informationem in festissime oderunt.

Societas obscena aucto rum à suis Gymnasii remouet.

bant. Tantum etiam infra gentilium virtutia, miseros depreffent errorum tenebra, cum etiam Aristoteles libr. 7. cap. 17. de republ. omne verbum obscenum longe ab auribus puerorum absesse velit, cum remouerionnes imagines pictas querabellas, que amare docent. Nunc vero in Scholis Societatis nostre, tanta puritas ratio dicitur, nullius ut auctoris, vel vnicus versus expona, qui venenum inuehat, neque ullus est, qui latinæ eloquentiae tantam infelicitatem arbitretur, ut non nisi per libidines edoceri queat. Refert S. Augustinus didicisse se verba utilia, sed quæ in rebus non vanis disci possunt.

Quam vero sit perniciosa illa consuetudo, sic explicit lib. 4. Conf. cap. 16. Sed vobis flumen moris humani, quis referset tibi? quādū nō siccaberis? quousque volues filios contra amēt in mare magnum, & formidolosum, quod vix transirent, los Anguli lignum concenterint? Nonne ego in te lego, & tonantem fluminis deuolum, & adulterantem? Et utique non posset hec duo, sed actū fendi. est, ut haberet autoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falso tonitruo. Quis autem penalitorum magistrorum audiat aure sobria, ex eodem puluere hominem clamantem, & dicentes: singebat hec Homerus, & humana ad Deos transferbat, diuina mallem ad nos. Sed verius dicitur, quod singebat, hec quidem ille, sed hominibus flagitiis diuina tribuendo, ne flagitia putarentur, & ut quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed coelestes Deos videretur imitatus. Et tamen flumen tartareum, iactantur in te filii hominum cum mercedibus ut hanc dicant: & magna res agitur, cum hoc agitur publice in foro, in conspectu legum super mercedem, salario decernentium: & saxa tua percussis, & sonas dicens: Hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia rebus persuadendis, Consuetudinisque explicandis maxime necessaria. Ita vero non cognoscemus verba haec, imbre aureum, & gremium, & futurum, & tempora celi; & alia verba, que in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem, proponentem plectram in pariete, ubi inerat pictura hec, iouem quo pacto Danae misse ait in gremium quondam imbre aureum, sum factum mulier. Et vide quemadmodum concitat se ad libidinem, quasi coelesti magisterio. At quem Deum, inquit? Qui tempora celi summo sonitu concutit. Ego bonuus, id non facerem. Ego vero illud feci, ac libens. Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hanc verba turpitudinem verba ista confidentius perpetratur. Non accuso verba quasi rata electa, ac pretiosa, sed vinum erroris, quod in eis nobis prepabatur ab ebris Doctoribus: & nisi biberemus, cedebamus, nec appellare ad aliquem iudicem soberium licebat. Et Ebrius datum ego Deus meus, in cuius conspectu iam secura est recordatio mea, libenter hec didici, & eis delectabar miser, & ob hoc re flagitia sive puer appellabam.

§. 10. Ecce Augustine, nostro tempore, feliciori tuis annis, societas illi flumini restituit; Deus siccavit flumen, per humilem, & minimam religionem, non scholas fuit per ecclæos, & longa exilia, & gladios vindices casta monia; sed per inertes, quoque mundus contemptum habet Grammatica professores. Non euoluit amplius filios Euæ in mare magnum, & formidolosum. Pudicaciam literæ esse eloquentia, non sunt amplius artes bona, lenonum ministra. Trecentis collegiis, tribus classium milibus, publice eruditio castæ traditur à societate, & à multis, qui societatis imitatione virginis musas castæ, pudice que asseruant, aliisque, qui societatis imitatione eloquentiam, sine flagitorum commemoratione tradunt.

Non defuerunt olim, qui illam sapientissimam curam societatis incusat; sed iidem, & non obdu- Crebro 10. Et a fronte, spætare floralia possent, multo dexteriores gatus, cur illo, qui cum plausu populi vitiosissimi, sed virtuti Terentium tamen plaudentis è theatro exiuit. Quantienam in non docere, an infamis histrio decanter fabulam, an barbam, resistit maiestas magistri ficta, non modo fæditates illas di, moribus commentario illustrat, iteratoque inculcat, sed iur obisse, gio

Magiftri
deteriores
hiftrioni-
bus.

Pū religioſi
optime iu-
uentutem
inſtituent.

Regula de
.taſtitate.

Non modo

Quicquid
contrapu-
ritatem ad
mitteat,
grauiſſime
Socaris
pletit.

Obſcena le-
dio efficit,
ne timide
peccet ado-
leſcens.

gio etiam verberibusque addiscere cogat? Vedit hoc Tullius, & ante eū Plato: Tullius quidem tanta mala Tusc. 3. non diffimulat. Sed vide ne poeta quid mali afferrant? lamentanteſ inducunt fortifimos viros: molliunt animos noſtros: ita ſunt deinde dulces, vt non legantur modo; ſed etiam edificantur; ſic ad malam domeſcam diſciplinam, vi- tamque vmbritalem, & delicatam cum acceſſerunt etiam poe- ta, neruos omnes virtutis elidunt, recte igitur à Platone, edificantur ex ea ciuitate, quam finxit ille, cum mores optimos, & optimum reipublie & ſtatū exquirerer. At vero nos, doctiſſi- lice à Gracia, hec & à pueritia legimus, & didicimus: hanc eruditioñ liberalem, & doctrinam putamus.

§. 11. Hos igitur Republica preficiat iuuentuti moderatores, quorum & animus, & lingua, & ſtylus à turpitudine longiſſime recedat. Quam ob cauſam omnino ſuauerim religioſis, & ſacratis viris, rem tantum committi, cum enim calſitatem Deo voleant, cum offici ſui partes eſſe cognouerint, vt & ſalutis ſua consulant, & alios bonos efficient, non modo ſcurrilitatem, & verborum obſcenitatem, ſed omnem quoque mali ſpeciem, vitabunt. Itaque & principum filii, fere Epilopis instituendi committuntur, aut alioqui graui, & ſpectatæ virtutis prelato. Huic quoque tanta puritatis ſtudio ſtuatum illum, quem ex Scholis ſuis ſocietas reportat attribuo. Certe ita præceptores fuos inſtituit, ut exemplo, & verbis honeſtatem præferant. Regula 28. in ſummario ita pre- cipit. Quia ad vorum caſtitatis pertinet interpretatione non indigent, cum conſer, quam ſit perfecte obſeruanda, nempe enīdo angelicam puritatem imitari, & corporis, & mentis noſtre munditria.

Et 29. Omnes diligentissime current portas ſenſuum ſuorum, (oculorum præcipue, aurium, & lingue) ab omni inor- verecindie diuina confidore, ac ſe in pace, & vera humilitate interna etiam ſocie- confernare, & eam in ſilentio, cum id obſeruandum eſt, cum autem loquendum in circumſpectione, & adiſcatione verborum, & modeſtia vultus ac maturitate incessus, motuq; omnium ſine velo impatiens, aut ſuperbie ſigno exhibere in omnibus procurando, atque optando potiores partes aliis deferre, omnes in animo ſuo tanquam ſibi ſuperiores ducendo, & exterius honorem, ac reverentiam, quam exigit cuiusque ſta- tus, cum ſimplicitate, & moderatione religioſa exhibendo: atque ita ſiat, ut ſe mutuo conſiderantes in deuotione crescant. Deinde Dominus noſtrum laudent, quem quisque in alio, vt in illius imagine agnoscere ſtudeat.

§. 12. Nec certe legniſſiſ ſocietas caſtitatis in omnibus ſtudium, amoremq; vrget, quam præcepit. Annoſ iam viginti quatuor in ea veror, & turpiloquiu nullum in vlo collegio audiui. Quod ſi quis tam pre- cioso, nitidoque velo maculam apereger voluerit, in eum grauiter animaduerit, atque a ſuo corpore abſcindit. Quin etiam eos, qui in mundo videntur leues excessus, de quibus ne appellari quidem ſolent, conſcientia ſuæ, & votuæ caſtitatis respectu, eieſtio- ne, puniit, ut ſecuritati ſuorum, ſalutis proximorum, famæque rectius consulat.

Sicutiſ Reipublica ſalus cordi eſt; Si recte Plato lib. 6. de leg. & Arist. lib. 7. cap. 16. Polit. ut minimum in viris ad matrimonium viginti quinque, in virginibus viginti annos requirunt, & tamen multo celerius libido, qua cum difficile luſtamen eſt, tanquam vi- rū interiora occupat, quanta eſt infanſia, publica pro- feſſionis auſtoritate illa docere, quibus aetas creſcēs, cui extroſia Venus eſt, inflammetur? Vnde mundo a ſcandalis? Natura in vitium eunt adolescentes; præ- ceptores, quos omni mole, & conatu obſttere oportebat, deducunt ſuo pondere ruit improuida aetas, & magisteri impellit. Id agunt, ne sine vitio creſcant. Animus iuuenum, per libidines corrumptur, & adiu- trix eſt præleſtio, laſciuentis magiſtri, nec malum tantum auger:

Vt ſolit adiecto creſcere flamma rogo;

Sed ex magiſtro morum turpis fit doctoſ ad adulterii: Ars fit, vbi a primis, crimen condicitur anni.

Cumque hoc certaminis genus fugam potius, quam afflūtum requirat, vt optime monet S. Cyprianus, ſpurcidi ci libri, fugientibus letiferos aculeos inge- runt, nec minus ciuitatibus obſunt, quam fornices. Claudam ſententia Antonii de Guevara l. 2. Horol. c. 39. Necesse eſt magiſtri principum, omni laſciuia nota va- care. Adolescentes enim, cum & etatū imbecillitate, & natura prauitate ſint ad libidinem proclives, ne virute valent, vt ſint caſti, nec prudētia, vt ſint cauti (neq; ſe falli patientur.) Ideoq; Si magiſter magiſtri ſporum ſanctissimorum eſſe necesse eſt. Nunquam enim turpia pra- erit adiſcus caſtus, magiſtrum videns eſſe virtuſum. leger, ado-

Non modo magiſtri principum, ſed magiſtri om- niū. Quia in omni genere verum eſt, quod ait Va- lérius lib. 2. 1. Facilior eſt virutis ad luxuriam, quam luxu- ria ad virtutem tranſitus. In omni corpore ſcintilla eſt, quæ niſi opprimatur, incendia miſcebit. Verum pa- rum eſt bona nota magiſtrum eſſe, ſi libros ignomi- nia notatos, inteftabiles, edificerat. Nemo pudicum non decer eum creder, qui ita que diſerta ſunt, docet, ut ſimul liber impu- pueri quæ inhoneſta ſunt, diſtant. Qui purpuratam vercundæ ætatis prætextam, ſotadicis verſibus inſi- cit, ne quiter facit, qui cum iaſtura pudoris facit elo- quente. Seſeat alta mente reſpoftum, quod nos Ambroſi in Psal. 118. docet. Ante vita, quæ doctrina, grēda eſt. vita enim bona, & fine doctrina habet gratiam, do- chtina ſine vita integratam non habet. Mane a villa ſocietatis domiciliis, & ſcholis ſalutaris lex caſtitatis, norma innoſentia, cauſa magni profeſtus: Ut nemo inuercun- non modo nō explicet, ſed ne habeat, quidem libros cundoſ ſcri- obſcenos, imo & manibus diſcipulorum excutiat, ptores ne quorum traſtatio, ingenuos animos vitiare potest. habere qui- Olim qui peccatis ſuis Deos inſcribebant, aliud non dem adole- gerunt, quam vtpudor peccandi hominibus de- ſenti licet.

— Ova κέτι ἀνδρεῖον κακός

Ἄγειν Δικαιον, εὶ τὰ τέλη διάν κακό;

Μηδέπου, ἀλλὰ τὸς αὐτῶν κακὸν τάδε.

Non oportet amplius de hominibus male loqui,

Si Deorum mala imitamur, ſed de eis qui talia docent.

Furoſ eſt manifestus præceptorum, adolescentiae vi- tia alementi, quomodo enim ſeuerus pater increpabit, narrantem, quæ doctio, & ſapientio, & caſtio patre p̄cepto, & tripoide diſtauit? Quę feret mater ſioliolum auctoritate magiſtri canentem, quæ nunq; illa audiit? Scholæ igitur, ni ſumma diligentia adminiſtrantur, vi- tia familiæ inſerent, vnde virtus percepitur. Ad omnia monita patris, ſcholastica conſuetudinis, Academia, magiſtrorum auctoritas obtenderetur, ſicut olim apud gentiles Deorum aetis ſcelera defendebantur, Inde etiam, inquit Seneca de breuitate vita c. 16. poetarum furor fabulis hamanos errores alementi, quibus viſus eſt Iupiter, voluptate concubitus delenitus dupliſſe noſt̄. Quid aliud eſt vi- tia incendere, quam auſteres illis inſcribere Deos, & dare morbo, exemplo diuinitatis, excusatam licentiam?

Præceptores imitabuntur, & ſuperabunt diſci- puli, nunquam enim ibi ceſſant vi- tia, vbi ceperunt.

§. 13. His igitur moribus iungenda eſt doctrina, q; ad ſcientiam doceundum necessaria eſt. Nulla quidem probatione res illa cegit. Docere alterum velle, quod Docenti e- ruditio ne- neſcias, inſania eſt. Priuatim parentes docti, optimè filios inſtituent, ſed fugiunt, vel occupationibus di- ſtriicti, vel tædio laborioſa prouincia. Chaldai & Ägyptii domi fuos inſtruebant. Diod. Sic. l. 2. c. 8. l. 1. c. 6. Hinc & Ageſicles Spartanus: Eorum volo diſcipulus eſſe, quorum ſum filius. Sint docti, & exiſtimationem doctri- nae habent. Difficilis eſt via ad eruditioñem, etiam ingenioſiſſime, etiam laborioſiſſime, etiam cura a- liarum rerum ſolutiſſime: Multique in medio dum in conatu ſunt, vitan ponunt, nec pauciores in radice R montis

Laborioſa
ad eruditio-
nem via.

Discere, &
docere san-
cta sunt o-
pera.

In Ecclesia
magna co-
pia doctorum.

Societas e-
ruditionem
ab initio
complexa
est.

Aemuli So-
cietas de
eius doctri-
nat restan-
tur.

Adolescen-
tuli Philo-
sophi, &
magisterio
in signis de
societatis
professori-
bus testan-
tur.

Methodus
dissentie-
cessaria.

Omnis me-
thodus est,
sue compé-
dium.

montis positi, dum paululum progressi sunt, elaguerunt, longe maxima pars eorum est, qui dulcissima opinione, se solantur, & quasi eruditissint, pacatissime trahuntur.

Magna laus est magnae doctrinæ, si virtuti, & saluti seruat: Ingens enim illis gloria promittitur. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad institutam eruditionem multos, quasi stella in perpetuas eternitates. Interpretes 70. vertunt, ευνέτος intelligentes, nā & Hebreum מושג'ילם mashilim, doctores ipsos significat, quamvis etiam significet intelligentes, Ier. 10. 21. Psal. 6. 4. 10. 1. Reg. 18. 14. Dan. 4. Qui vero ad iustitiam erudierint, seu Mazdikī rabbim. Iustificatio res multorum fulgebunt sicut stellæ. Nostra tempora, & in illis plurimorum Episcoporum, Sacerdotum, Jurisperitorum, Philosophorum scientiam designari non dubito verbis illis quæ sequuntur. Tu autem Daniel clade sermones, & signa librum, vsque ad tempus statutum, plurimi enim pertransibunt, & multiplex erit scientia. Ante tempus statutum, & literas signatas scientia multiplicabitur, nam contra multorum cordiam, fraudes, sophismata, multiplex dabatur, nō ex opinionum varietate, sed diuinis spiritus unitate, scientia: Hodie in Ecclesia Catholica, inter tot centena milia doctorum virorum, magna est concordia, varia scientia, ut etiam hac in parte, Deus inuenit etiam præfet Ecclesiam suam.

§. 14. Hanc quo partem Societas nostra, infra cura complexa est. De Methodo, qua vituit suo dicam loco. Nunc hoc quoque affirmare ausim tantum illi diuina bonitate hac in parte tributum, quantum nunquam sperarai: Itaque in omnigenere scientiarum; sed præcipue Philosophia, & Theologia, multis habet, doctissimis quibusque conferendos. Nec ista negat hereticis, sed ealumniantur, & de nobis inuidi ira detrahunt, ut tamen fateantur, quorum enim quorundam accusationes vergunt, qui aiunt, fore, ut si societas in suo territorio pedem figat, aut publice docere permittatur, corona discipulorum, quæ gloria est magistrorum, ad societatem deflecat. Argumentum boni oratoris est, confans auditorum frequentia. De libris à societatis patribus editis, loquentur officinæ, & bibliothecæ, de eruditione discipulorum per Europam, Indianamque testimonium dicunt integri exercitus. Nunc appello eorum, qui seniores sunt, conscientiam. Obeant animis, oculis ueca loca, in quibus nunc studia florentissime videntur, intelligenter priscis temporibus, iisdem in locis in Grammatico puluere, maturæ etatis inuenies certas, quibus nunc Rhetoriam, Philosophiamque docentur adolescenti, aut pueri. Egregii profectus est signum, celeriter scientiarum Cyclopædiæ recessisse. Dilegens magister est, cuius discipuli supra etatem proficiunt. Memini dicentem senem, cum Moguntia insigniū adolescentium cohortem, artium ac Philosophiae doctoru[m] in signis iuideret, quorum plerique necedunt etas signabat, prima langue malas: Mundus vertitur; meo tempore puerilia studia tractabamus barbati, nunc virorum scientias callent peri.

§. 15. Non tamen sola probitas, eruditio que formidat invenitutis sufficiunt: opus est methodo, & dexteritate docendi. Qui ingenio valent, labore que, & opibus ad eruditionem contendunt, nisi ordine certo, accurataque methodo scientias tradant, bonis adolescentium ingenii abutuntur, magnisque eos tenetibus inuolunt. Quamvis magnis viribus, & contentione celeri curras, nisi rectam viam teres, sero scopum attinges. Nihil tam arte descendunt, quam artes. Nō modo ingenuarum artium, ut est pictura, sculptura, typographica, sua sunt compendia; sed rudiorum quoque artium: fabri enim omnesque artifices, ea ferre vna re excellunt, quod dexteritatem velocitatem illa-

perant, quæ magnis impendiis, longo, molesto que labore ab ignaris efficiuntur.

Quocumque in eam methodum, diu multumque Societas nostra incubuit, cumque eam ante aliquot annos, quæ optima visa est proposuit, & post aliquot annos, anditis singularium prouinciarum sententiis, ad incudem reuocauit, & ita deum perfecit, vt vehementer dubitem, an in eo genere perfectius existet aliquid; tamen nihil perfectius unquam vidisse certus sum. Hac autem norma, cum vtantur professores nostri, non potest non esse optimus euentus. Respondi hac de re, nuper Ludouico Iurisconsulto, libello de secretis Societatis, eo loco, quo de nostra versutia, ille disputabat. Primo plerunque felix est nostrarum rerum euentus, eius causa rna atque vniuersitatis gratia, qui cum nos fibi eos ad labores consecratos esse voluit, etiam pro Ecclesia sua salute, pro Societatis consolatione, effectum dedit, quem quicunque Deo gratus est, agnoscer. Ex eadem gratia insignia media prouenant. Primo quæ dixi, oratio, meditatio, alia. Deinde quodmeno vlo in officio, etiam minimo, quod gerit, sua prudentia, suo iudicio nitatur, sed conuenienter regulis munus exequatur, at regula ab viris prudenteris, exercitatisque facta sunt, tamque longo vsu examinatae, probatae, correctæ, auctæ, explicatae, ab his recedere non licet, quod autem ad earum normam sit, quamvis aliquando euentu non potiatur, ordine tamen, ac sapienter est factum. Rem exemplo declarabo. Commisso iuuentute moderatur, ac erudit vir prudens, at doctus qui spicam, prædictiones exponit, pensum exigit; sed quia suo solius iudicio virutur, necesse est illum in multis jope labi, & nemo suo iudicio fisis, omnia tam prudenter cogitat, agitque, ut non multa alius in eodem genere facturus sit prudens. Ille igitur unus hominis prudentiam, in Gymnatum Qui fibi sit desert, at professor aliquis Societatis, & sua prudentia, ingenio fidit, alios que virutat, & omnium regularum, instrutionumque presidio sepe, se vero fietus, prouinciam aggreditur, totum enim quod a multis, diversarum nationum viris doctissimum traditum est, secum in lit. scholam desert, atque secundum præclarissima instituta, iuuentutem exploit.

§. 16. Quartum est, quod in professoribus omnibus, magnis, paruis requiro, ut consilio alieno in regenda, docendaque iuuentute vrantur. Plus enim pollent multorum consilia, ingeniaque. Prudentis est non nimium credere suæ prudentia. Id in grauibus, & expertis est difficile, ut intelligent se nescire, est, ut & id quod nesciunt, confutudo enim quia viris, eo illos sciat ab aliis, miseria deducit, vt vitia sua quoque, & in docendo errata, probada putent: Et quemadmodum, ab adolescentibus non intelliguntur, vel tolerantur intellecta, ita quoque dignum censem, ab aliis dissimulari. Sunt nonnulla academia, cum statuta, quæ hominum, & temporum virio, magnos abusus pepererunt: et tamen nonnulli tueruntur, non quasi non male fieri, sed quia olim facta sunt. Quasi consuetudo erroris, non eo sit deterior, quo longior. Vnum exemplum est multis adferam: Depositionem spæctæ, quam mordicus multi tueruntur, quæ ea in re virilis: Pueri agitantur, irridetur, vapulant, scurrilia audiunt, leduntur, & in Germania, ybi sola illa histriónica retinetur comedia, transit in comediatione. Tot vulnerati, multi etiam per fæua illa ludicra mortui sunt, hæc rollere æquum censem; sed statutorum tenaces, malæ retinere, quam antiqua dimittere malunt. Omnino sapienti consilium date est arduum; sed quo quisque est sapientior, eo acriter peruidet, aliena lenititia tibi operis esse, alieno quoque consilio. Si in aliena Academia ista inuenires, non tolerares, in tua laudas.

Nullum igitur ad ullam facultatem docendum est se admittendum censem, qui non promittat suorum superiorum inquisitiones, & visitationes animo lumen ad missurum. Hoc omnino exigat princeps, & contra omnes tueratur. Sit frequens recognitio, quæ visitatione nec impunitatis ipse ostentat, nec locum reclinet peccatum.

Liber studio
rum Socie-
tatis Iesu.

Professors
Societas
ad religi-
mam novam
mam docti.

Qui fibi sit
desert, at
professor
aliquis So-
cietas, & sua
prudentia, in-
genio fidit, alios
que virutat,
& omnium regu-
larum, instruc-
tionumque pre-
sidio sepe, se
vero fietus, prou-
inciam aggreditur,
totum enim quod a
multis, diversarum
nationum viris
doctissimum tra-
ditum est, secum in
lit. scholam desert,
atque secundum
præclarissima
instituta, iuuen-
tutem exploit.

Statutana
citura qui-
dam tuer-
tur.

Depositione
rem scur-
rilem, qui-
dam reti-
nent, qua
antiquas.

On
pa
li
di
bo
N
ce
co
ne
On
ru
re
et
tu
tu

peccatis. Sit accuratus laborum exactor, & operæ remunerator. Quis agricola, aut vinitori ita rem credit, vt non fodientem, pastuantem, putantem crebrius lustreret. Et cura non erit Reipublicæ, an iuuentus recte instituatur? Parum abest, quin male agat, quicquid est, & examen reformidat. Hoc autem vnum est, quo pulcherrimæ, florentissimæque Academie, perierunt, quia sensim raro, deinde male, demum nihil docere coepérunt, stipendiis contenti, dumque magistratus alii intentus sit, sibi mutuo, ocioque indulgent. Id ne aliquando Gymnasiis Societatis accidat, prudentissime cautum est. Principio enim vt dixi, omnes communis illa docendi methodo vtuntur; nec hoc modo, sed conitanter euam, quia diligens ratio illius industrie exigitur. Rectoris Reg. ita reliqua negotia dispensat, ac temperat, vt omnes litterariæ exercitationes souere, atque ampluscare possit. Adeat interdum Scholas, etiam inferiores, frequenter interfici Theologorum, Philosophorumque disputationibus, tum priuatis, tum publicis; an, & quibus de causis huius exercitationis fructus impediatur, obferuet.

Omnis successus aug-
mentetur pre-
fentia.

Rectori adiungitur præfectus; cuius est frequentissime omnia visitare, ita Reg. 2. Provincialis. Proinde non solum id Rectori valde commendetur in Domino, sed ei etiam Prefectum studiorum, vel Cancellarium adiungat, virum in literis egregie versarum, qui & zelo bono, & iudicio adea, que sunt ei comittenda, polleat: cuius sit munus, generale Rectoris instrumentum esse ad studia bene ordinanda: cui Professores, & Scholastici omnes, tum qui in eodem Collegio, tum etiam si qui in Conuictorium, & Alumnorum Seminarium forte degunt, & Prefecti ipsi studiorum in Seminariorum, in rebus ad studia pertinenteribus ea, qua pars est, humilitate pareant.

Et Reg. 3. Quod si ob Gymnasii amplitudinem, ac varietatem per vnum studiorum Prefectum non videatur Scholarum omnium rationibus facilius consilium; alterum constituar, qui ex generali Prefecti prescripto, inferioribus studiis moderetur: quin etiam si ita res exigat, adiuvetur tertius, qui scholarum atrio præf.

Quin etiam præfecto studiorum superiorum, graui lege obseruandum proponitur, ne à constituta methodo recedatur. Eius regula 3. ita habet. Nihil immutet ex iis, que habentur in Ordine studiorum neque differeret, sed ubi opus est, referat ad Superiorum.

Iustitia po-
nitur, si
desit, quis
eas tueruntur.

Et Reg. 4. Librum de ratione studiorum familiarem habeat, & ab auditoribus, Professoribusque omnibus regulas sedulo curet obseruandas, præcipue vero eas, que de doctrina fandi Thome Theologis, & de delectu opinorum Philosophis prescribuntur, in quo presertim inuigiter, cum conclusiones defendende, maxime vero cum imprimenta erunt.

Et Reg. 27. Et nostris, & Alumnis, & externis, per Magistrorum non modo rationem studendi, repetendi, disputationi prescribat, sed etiam omne tempus ita distribuat, vt priuati studiorum, dimicibus, laboris.

Et Reg. 17. Andiat aliquando Præceptores, minimum semel in mense, interdum etiam commentarios legat à discipulis exceptos. si quid animaduersione dignum, vel ipse obseruauerit, vel audierit ab aliis, ubi id certo conpererit, Præceptor pro qua benigne & comiter adnoscet, remque totam ad Rectorem, si neceſſe sit, deferat.

Eadem quoque ratio præscribitur, præfecto inferiorum studiorum. Regula illius 2. In rebus, que ad morum disciplinam, in scholis nostris pertinent, Rectorem tantum; in iis vero, que ad studia, generalem studiorum Prefectum consulat: ab eorum prescripto non recedat; nullam consuetudinem, aut receptam tollat, aut nouam introducat.

Et Reg. 3. Eadem præfecto quicquid auditoribus Rhetorica, & inferiorum facultatum, publice domi, forisque declamabitur, tradi curet recognoscendum. Emblemata vero, & carmina, que celeberrimis diebus aliquot propalam collocantur, a duobus per Rectorem designandis legitantur omnia, atque optimam feligantur.

Et 4. Regulas Magistrorum inferiorum, & auditorum

habeat, & perinde ac suas sedulo curet obseruandas. Magistros ipsos iuuet, ac dirigat, maximeque caueat, ne quid apud alios presertim vero discipulos, de eorum existimatione, atque autoritate derribatur.

Omnis mu-
tatio diffi-
cile est.

Et 5. Magnopere caueat, vt noui præceptores, decessorum tatio diffi-
fuerum docendi morem, & alias consuetudines, à nostrarum cibis, nisi ii-
ratione non alienas, sedulo retineant. ant morem.

Et 6. Quintodecimo quoque die, minimum singulos do-
centes audiat: obseruet, an doctrina Christianæ debitum tem-
pus, atque operam tribuant, an quantum satis, & in suo penso-
tum perfoluendo, tum recolendo progrediantur: an deniq; cum
discipulis decoro, ac laudabiliter se in rebus omnibus gerant.

§. 17. Neque potest origo suspicionum, diffiden-
tia, querelarum ea ex re nasci, non illa verba quæ
multa Gymnasia corruerunt: si pro bonis, aut di-
ligentibus nos habes, cur docentia actiones, & ver-
ba obseruas: si pro malis, meliores substitue, si custo-
dem apponis, dubitate te ostendis. Durum est, & con-
tumeliosum in vitam, doctrinam, verba singula quo-
cura su-
tile inquiri. Non sunt illa, nec esse possunt murmu-
ra in societate, aut si cogitationem aliquius personat, oblocatio-
nem ille pericitur, ne non sit societatis, qui priuato-
num est vi-
trix.

§. 18. At sex præcipue sunt, que obseruationis, ad-
monitionis, etiam reprehensionis non modo capaces, sed amantes etiam efficiunt, nec iuniores modo,
& incipientes; sed veteranos quoque imo & eos, qui præfetos, rectores, prouinciales egerunt, quod cre-
brum apud nos est, vsitatumque, & disciplinæ firma-
mentum.

Primum quia ab ipso tirocinio ad humilitatem, & Moneri ab obedientiam instituuntur, arque id quod prudentiae caput est, discunt in tractandis scientiis, ingenii, ac litati gra-
tum est.

viti, & vt recte Graci dicunt: Βασικὴν τὴν ἀεροσφὴραν. Regia via incedere. Ideoque ex animo à regulis, & regularum custodibus, suis superioribus dirigunt peroptant. Alterū est, magni emolumenta, quod ipfis, discipulisque inde accedit, consideratio. Qui enim ita docet, discipu-
losque gubernat, vt non modo iuuenes habeat audi-
tores, & dictatorum lectors, sed doctos quoque vi-
ros spectatores, & iudices, ne ille haud facile impa-
ratus, aut temere ad docendum accedit. Non facile
errabit, qui errorem timet: qui parua etiam, & prima
rudimenti puerulos docet, hoc ita faciendum sibi
noutit, vt modus docendi, exercendi, examinandi,
prudentibus approbetur. Quantum vero obfit tene-
ra etatula, sui iudicij pertinaces, consiliorum vero
alienorum contemptores magistrorum sortiri, quotidiania experientia, nimium multorum malo nosce-
doct.

Ita docendi
inferiores,
vtratio do-
cendi pro-
betur su-
rioribus.

Tertium est, quod illa recognitio indiligentiae ex-
pultrix, industria eos, alacritatis excitatrix omnium,
& communis est, & superioribus grauter imperata. Quod ex
obligatione
sit, non facie
Nemo suspectam fidem, aut diligentiam aliorum fa-
cilit, cum officio fungitur. Non mea suspicio, non tua
negligentia, sed munera ratio inspectionem exigit.
Ego omnibus in Academiis ad hoc exemplum, vt le-
tores, ita lectorum quoque censores, ac iudices con-
stituti optarem. Eamque prouinciam spectate erudi-
tionis, & integritatis viris committi, etiam magistra-
tibus, ac nobilibus. Si enim viis, pontibus, aquæ du-
cibus, cum auctoritate, ac dignitate præficiuntur demic ut
magistratus, cur non eruditæ iuuentuti. Professori-

Quartum est, quia conscientia bona teste gaudet. bus, ita visi-
Vel enim discipuli sunt assidui, industrii, modesti, at-
tutoribus
que ad eruditionem proficiunt, vel certe negligentia, habet opus.
atque improbatæ, labore præceptoris reddunt in-
fructuosum; Non modo conscientiam in vitroque
habet, qui
succesu quietam præceptor retinet; quia suorum con-
frequenter
filiorum, laborumq; euentum aliena nequitia vanu
efficit, ipse nusquam officio defuit, & qui beneficia
reci-

reciperent, defuerunt; non qui darer, maneret, apud eosdem & culpa, & damnum: verum etiam cum in oculis Praefectorum & Rectoris sui vixerit, eorum testimonio subleuatur. Sane hanc rationem explorandi, visitandi, inspiciendi, inonendi filiorum infrastructores principi suo fuius Antonius de Gueuara, l.2. cap. 43. apud quē Seleucus, de sua inspectione, qua quotidie in filii moderatores inquirerat ita loquitur. Exploratum, inquit, amici habeo, Neminem hodie in terris reperiri amicum, qui dignitatem, & exsuffationem suam, amici causa, in aleam mittat. Quod si ne agrestes quidem faciunt; quanto minus id sapientibus faciendum? Quid enim est, cuius gratia magis in hac vita laborent homines, quam ut preclarū de se famam, & habeant, & relinquant? Vos cum & sapientes, & filii mei magistri, & praet. & domus mea consiliarii sit; non est equum, ut ab illo offendawi. Optimus consiliarius est, qui verū dicit princi- pi. Quod Parthenio mandauit, neg. suspectam reddit fidem vestram, neque periculum creat autoritati vestre: ac si rem ipsam aqua lance pensaris, & ea nobis bona est, & mihi minime dannosa. In promptu causa est. Aut enim boni est, aut mali. Si boni, letari vos decet, quotidie ad me deferri vestra obsequia. Bonis viris Nam in auribus Principum, subinde renovata officiorum memoria, fieri non potest, quin sit aliquo die fructuosa. Sin mali facta in eos inquisito. effis, & educatione filii mei non admodum solliciti (& assidui;) admoneri me equum est, ne si pater decipitur, exitio a filio sit educationis negligenta: Imo etiam ne mihi, meo querendo laborem, clademque afferat vestrum consilium, Non enim decet Principem bonum, palam flagitosos, in consiliariorum habere numero.

Si improbus, quod dii auertant! euadat Antiochus filius meus; ad meredundat detrimentum; quoniam & regnum meū pessum ibit, & exsuffatio mea minuetur, & ipse hereditate sua non fruetur: que si omnia sic evenerint; vestraparum omnino referer, qui culpa vos cavere dicetis, quoniam doctrinam Princeps vi adolescentis vestram admittere noluerit. (Itaq.) haud malum deat, ut boni videatur consilium, ut vos ego obseruem, quemadmodum ni professo- res illum obseruat. Meum enim est curare, ut boni sit, ve- res, hinc strum emit, ne mali sint vestri discipuli.

Olim patentibus hoc Plutarchus commisit, quod in domesticis magistris, & pedagogis omnino seruandum est. Iam corripiendi genitores sunt, qui pedagogis & praecitoribus concidentes liberos, ipsi omnino spectatores non sunt, vel auditores horum institutionis. Quare maxime aberrant ab officio. Debet enim specimen capere ipsi paucis interpositis diebus liberorum suorum, neque omnem item, in dispensatione ponere numerari magistri. Etenim magis cura habebunt illi pueros quando semper expectant redaderationes. Atque est hic sagittamentum. Etiam opti- mus quisque, incitamen- to eget.

In mores igitur hoc vbi cunque induendum, ut maiore impēdō doctorem direcōtores, censoreisque, quam ipsi doctores querantur. Ea est hominum imbecillitas, ut prompte in desidiam inclinent. Optimis gladiorum, etiam interdum cōtem postulant, ipse enim vīs ostendit, & qui sape diligens est, interdum sibi aliiquid permittit, & remittit. Quot stipendia hincide in Academiis olim docentium, nunc vero eorum qui nec docere volunt, nec possunt, manere videmus? Quā multa beneficia olim Lecturis Theologicis, iuridicisque attributa, nunc sine labore docendi usurpantur? Vnde illa consuetudo? Quia sensim negligenter, ac deinde nihil doceri ceptum est.

Docenditae- dium sola caritas tol- lit.

Quinrum est, quod in praceptore requiro; Amor in discipulos paternus. Loco parentum, sunt discipulis magistri. Magnum parentibus erga filios amorem infuit natura, quia magna educandi molestia opus est patientiaque, quā sine magna caritate, non potest esse confitans. Maior est in erudiendis difficultas, ma- iore itaque caritate, & diuiniora opus est secundario, & externo parenti: ut discipulis, non sibi consulat.

Nunquam id sat sincera fide perficiet, quem famas, quem solum mineral allicit, mercenarius est, quem sua commoda ad laborem instigant. Si quis aliena commendatione, aut gratia tantæ rei adhibetur, non suo merito, non nisi cum integrum erit, officio fungetur. Multorum asperitas, ferocia, superbia, ingratitudo toleranda sunt; ut quemadmodum medicorum curaphreneticos, conuiantes, mortemque minantes non deserit, ita caritas quoque Magistri in iuriis non minuatur. Lex illa caritatis non modo industrios, & laboriosos, sed ingeniosos etiam, dexterousq; efficiet doctores.

Sextum est, vt sint comes, affabilesque, vitia non dissimilant, fortes, ne pro salute subditorum timeant offendere, moribus ciuilibus prædicti, animo trāculum est quillo, qua nihil opus est pluribus prosequi, cum libero tertio id abunde præstitum sit. Si enim omnibus ciuib; virtutes illæ merito commendantur, quanto magis ciuium doctoribus, qui publica quadam specula sunt, ad quorum intuitum conformare mores ciuitas assolet: quorum mores mali, vitiaque vulgantur, ut publico in Rem publicam vniuerlam.

CAP V T VII.

Magnō delectu, ad artium liberalium, & scientiarum studia, admittendos esse discipulos.

§.1. MAGNO Reipublicæ incommodo fieri paf- Quorum indoles est studiis ali- na, & scholis sunt diminuendis. In studio natura, fit, volun- tate, erga preceptores reuerentiam.

Magno videmus, ut sine delectu, sine iudicio, ad ingenias artes admittantur, quos inuita Minerua studiis incumbere, & auersis mulis sacrificare, evenitus ipse docet. Quales igitur artium ingenuarum alumnos esse conueniet? Duo in illis requiro; Primum est naturæ donum ingenium, indoles. Alterum vero quod ipsi præstare possunt; nempe virtutis studium, diligentiam, erga preceptores reuerentiam.

§.2. De ingeniosis igitur dicendum est. Aristoteles εν τοῖς φυσικογραφίαις. Ingeniosum sic describit. εὐ- οὐδὲ σπουδὴ στέξει, καὶ ἀπαλοτήτει, εἰς ἐνεκπλή- στη πιμελάτη ποθεδε. Τὰ μὲν οὖτε τὰ ὀμοπλάτας, καὶ τερζχαλον ἕρπετος, καὶ τὰ στέλλη τὸ σεύστον. καὶ σύνδετα τὰ στέλλας ὀμοπλάτας καὶ κατόπινέμενα. εὐντα τὰ στέ- τας πλένεται; καὶ τὸ νάνον σπερκότερον, τὸ στόμα λευκό- δεν, καὶ καθεδεν. Τὸ μεγάλον λεπτόν. Τειχωματῶν μῆλαν σκληρόν, μηδὲ λίταν μίταν ὄψιμα χρεώσον, γράψ. Idem auctor μηνος eos ait esse, οἱ τὰ στόμα εἰσαλλαγοῦσι, καὶ γλαύκες, καὶ σαρκωδέσει.

Ingeniosi signa, caro humeritor, molliorū, non optimā habitudinē, & quasi more pugilum stipata, neque valde adiposa, quae sunt circa musculos scapularum, & collum, graciliora. Atque etiam quae sunt circa faciem. Bene colligata quae sunt circa scapulas, & quae deorsum sunt, remissa: quae circa costas solutoria. Dorsum non carnosum, corpus albo rubroque mi- stum, & purum, pelvis tenuis, pilus nec nummum rigidus, nec val- deniger. Oculus, seu aspectus, xæstus, & humidus, xæstos oculi sunt fului, caruli, gratus, lati; Theocritus vocat, οὐπατα χαεσπώτερον πολλὸν ἀδαρει. Oculos habere ait cœsiores quam ipsa habeat Minerua. Memoria vero eos meliore afferit, qui superiora habent minora, teretia, & non carnosæ. At cap. 2. Caro, inquit, dura, & optimæ habitudinē, insensibile, seu stupidum significat. Mollis ingeniosum, sed à- bauo instabilem, nisi in fortis corpore, & extrema magna ha- bente.

Deinde insensati, ἀναστήση signa cap. 3. Quae sunt cir- ca collum & crura, carnes complexa, & colligata: corde ro- tunda: musculi scapularum, sursum expansi: frons magna, cir- cularis, carnosæ: oculus croceus: crura circa talum grossa, car- nosa, rotunda: mandibula magna carnosæ, lumbi carnosæ, cru- ra longa, collum grossum, facies carnosæ, sub longa satis motus autem,